

ΒΡΑΒΕΙΟ RENAUDOT 1984

Annie Ernaux

Ο ΤΌΠΟΣ

Μετάφραση: Ρίτα Κολαΐτη

ΜΕΤΟΙΧΜΙΟ

Μέσα στον 20ό αιώνα η Ελλάδα άλλαξε. Τα εργατόπαιδα έγιναν δικηγόροι και τα αγροτόπαιδα, γιατροί. Τα παιδιά του χωριού ήρθαν στην πόλη. Ξέφυγαν απ' τη φτώχεια, ένα πτυχίο έδινε δουλειά. Πανεπιστήμιο σήμαινε οικονομική εξασφάλιση, κοινωνική ανέλιξη και σιγουριά ότι η ζωή τραβάει μόνο μπροστά.

Ίσως γι' αυτό το βιβλίο της Ερνό μας ψιθυρίζει μια οικεία ιστορία. Ένας αγράμματος παππούς που «δεν ήξερε μήτε να διαβάζει μήτε να γράφει», θαρρείς και τούτη η αρχική δήλωση ήταν αναγκαία για να εξηγήσει τη ζωή και τον χαρακτήρα του». Κι ένας πατέρας που γεννήθηκε στην ανέχεια. «Όταν διαβάζω Προυστ ή Μοριάκ, δεν μπορώ να πιστέψω ότι γράφουν για την εποχή όπου ο πατέρας μου ήταν παιδί» σκέφτεται η εγγράμματη κόρη. Ένας φιλομαθής άνθρωπος, που τον κόσψανε από το σχολείο για να τον βάλουν να δουλέψει στα χωράφια. Στο κάτω κάτω, έτσι έκαναν όλοι. Αν δεν δούλευαν τα χέρια σου, ήσουν ακαμάτης και κανείς δεν ήθελε ακαμάτη στην οικογένεια.

Ένας εργάτης, ένας άνθρωπος φτωχός που προσπάθησε να ζήσει τη ζωή του με αξιοπρέπεια. Ονειρεύτηκε το καλύτερο για το παιδί του. Προσπάθησε να ανέλθει, αλλά τσακίστηκε. Δεν στάματησε να δουλεύει σαν το σκυλί.

Ένας πατέρας που προσπάθησε πολύ να μη λείψει από το κοριτσάκι του τίποτα. Περνούσε τις αρρώστιες στο πόδι. Έζησε μια ζωή στη στέρηση. Είχε την ελπίδα ότι το παιδί του θα ζούσε καλύτερα από τον ίδιο και πάλεψε γι' αυτό.

Ένα βιβλίο πάνω στο ορुकτό βίωμα. Πώς οι σπουδές αλλάζουν τον άνθρωπο. Πώς ανοίγει κάτω απ' τα πόδια σου γκρεμός, που σε ξεκόβει από την παλιά ζωή. Πώς ο γονιός πεθαίνει, γίνεται ανάμνηση. Δεν λες τα λόγια που πρέπει, την ώρα που πρέπει, γιατί δεν ξέρεις πώς να τα πεις. Και εκ των υστέρων, τα γράφεις. Ο πόνος αγκαλιά με τη χαρά. Η βαθιά περηφάνια του πατέρα. Η κόρη του ανήκει πια «στον κόσμο που εκείνον τον είχε καταφρονήσει».

Το βιβλίο αυτό μιλάει για τους ανθρώπους που μας γέννησαν. Για τη μέγγενη του περιβάλλοντος, το τι σημαίνει να είσαι πατέρας, αλλά και να είσαι η κόρη αυτού του πατέρα.

Ένας φίλος κάποτε μου είπε: «Τόσα χρόνια επανάσταση, σπουδές και διαβάσματα, ατελείωτοι καβγάδες, συγκρούσεις με τους γονείς. Και χθες,

εκεί που καθόμουν, είδα πως είχα τη στάση του σώματος του πατέρα μου. Πέρασαν τόσα χρόνια για να καταλάβω ότι, όσο μακριά και να πας, στο τέλος γυρνάς εκεί που ξεκίνησες».

Ένα βιβλίο γλυκόπικρο και αληθινό, γεμάτο από τις αναμνήσεις των παιδιών που μεγάλωσαν.

ΣΟΦΙΑ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

*Θ' αποτολήσω μια εκτίμηση:
το γράψιμο είναι το τελευταίο καταφύγιο
για κείνους που έχουν προδοθεί.*

ZAN ZENE

Η πρακτική δοκιμασία στις εξετάσεις μου για το Capes –το πιστοποιητικό επαγγελματικής επάρκειας για τους καθηγητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης– έγινε σ’ ένα λύκειο της Λιόν, στην περιοχή του Κρουά-Ρους. Ένα νεόκτιστο λύκειο, με φυτά σε γλάστρες στο κτίριο που προορίζεται για το διδακτικό και το διοικητικό προσωπικό, και μια βιβλιοθήκη με μοκέτα στο χρώμα της άμμου. Περιμένα εκεί μέχρις ότου έρθουν να με πάρουν για να κάνω το μάθημά μου, που ήταν το αντικείμενο της δοκιμασίας μπροστά στον επιθεωρητή και σε δύο αξιολογητές, αμφότεροι διακεκριμένοι φιλόλογοι. Μια γυναίκα διόρθωνε γραπτά με ύφος υπεροπτικό, χωρίς ίχνος ενδοιασμού. Αν πήγαινα καλά την επόμενη ώρα, θα μπορούσα κι εγώ να κάνω το ίδιο με αυτήν σε όλη μου τη ζωή. Εξήγησα είκοσι πέντε αράδες –αριθμημένες– από τον Μπαρμπα-Γκοριό του Μπαλζάκ σε μια τάξη της πρώτης λυκείου θετικής κατεύθυνσης. Ύστερα, στο γραφείο του λυκειάρχη, ο επιθεωρητής μου είπε αποδοκιμαστικά: «Νομίζω ότι οι μαθητές σας βαρέθηκαν». Κα-

θόταν ανάμεσα στους δύο αξιολογητές, έναν άντρα και μια γυναίκα μύωπα με ροζ παπούτσια. Εγώ, απέναντι. Επί δεκαπέντε λεπτά, ανακάτευε κριτικές, επαίνους, συμβουλές, κι εγώ μετά βίας τον άκουγα, ενώ αναρωτιόμουν αν όλα αυτά σήμαιναν πως έγινα δεκτή. Ξάφνου, με την ίδια φόρα, σηκώθηκαν και οι τρεις, με ύφος σοβαρό. Σηκώθηκα κι εγώ, άτσαλα. Ο επιθεωρητής μου έδωσε το χέρι του. Ύστερα, κοιτάζοντάς με καταπρόσωπο, είπε: «Συγχαρητήρια, κυρία μου». Οι άλλοι επανέλαβαν «Συγχαρητήρια» και μου έσφιξαν το χέρι. Η γυναίκα χαμογέλασε.

Σκεφτόμουν διαρκώς τη σκηνή καθώς βάδιζα προς τη στάση του λεωφορείου, με οργή ανάμεικτη με κάτι που έμοιαζε με ντροπή. Το ίδιο βράδυ, έγραφα στους γονείς μου πως ήμουν πλέον «αναγνωρισμένη» καθηγήτρια. Η μητέρα μου μου απάντησε πως ήταν πολύ χαρούμενοι για μένα.

Ο πατέρας μου πέθανε ακριβώς δυο μήνες μετά. Ήταν εξήντα εφτά χρονών και κρατούσε μαζί με τη μητέρα μου ένα καφεπαντοπωλείο σε μια ήσυχη γειτονιά κοντά στον σταθμό, στο I... (Σεν-Μαριτίμ). Σκόπευε να βγει στη σύνταξη του χρόνου.

Συχνά, για κάποια δευτερόλεπτα, δεν μπορώ πια να θυμηθώ ποιο ήρθε πρώτο: ο ανεμόδαρτος Απρίλης στη Λιόν όπου στεκόμουν σε μια στάση λεωφορείου στο Κρουά-Ρους ή ο αποπνικτικός Ιούνιος, ο μήνας που πέθανε.

Ήταν Κυριακή, νωρίς το απόγευμα.

Η μητέρα μου εμφανίστηκε στο πάνω μέρος της σκάλας. Σφούγγιζε τα μάτια της με τη χαρτοπετσέτα που σίγουρα είχε πάρει μαζί της όταν ανέβηκε στο δωμάτιο μετά το γεύμα. Με άχρωμη φωνή είπε: «Τελείωσε». Δεν θυμάμαι τα λεπτά που ακολούθησαν. Ξαναβλέπω μόνο τα μάτια του πατέρα μου στυλωμένα σε κάτι πίσω μου, πέρα μακριά, και τα ανασηκωμένα χείλη του που αποκάλυπταν τα ούλα. Νομίζω ότι ζήτησα από τη μητέρα μου να του κλείσει τα μάτια. Γύρω απ' το κρεβάτι, στέκονταν η αδελφή της μητέρας μου και ο άντρας της. Προσφέρθηκαν να μας βοηθήσουν στο πλύσιμο και το ξύρισμα του νεκρού, γιατί έπρεπε να βιαστούμε

προτού επέλθει η ακαμψία. Η μητέρα μου πρότεινε να του βάλουμε το κοστούμι που είχε φορέσει στον γάμο μου τρία χρόνια πριν. Υπήρχε μια αίσθηση απλότητας σε όλη τούτη τη σκηνή, ούτε κραυγές ούτε λυγμοί, μόνο τα κόκκινα μάτια της μητέρας μου κι ένας παγωμένος μορφασμός στο πρόσωπό της. Οι κινήσεις μας ήταν ήρεμες και μεθοδικές, συνοδευόμενες από απλές κουβέντες. Ο θεός και η θεία μου επαναλάμβαναν «βιάστηκε να μας αφήσει» ή «πόσο άλλαξε». Η μητέρα μου απευθυνόταν στον πατέρα μου θαρρείς και ήταν ακόμα ζωντανός ή τον διακατείχε μια άλλη μορφή ζωής, όμοια με κείνη ενός νεογέννητου. Πολλές φορές, τον αποκαλούσε τρυφερά «ο καημένος ο αντρούλης μου».

Μετά το ξύρισμα, ο θεός μου τράβηξε το άψυχο σώμα, το κράτησε όρθιο για να του βγάλουν το πουκάμισο που φορούσε τις τελευταίες μέρες και να του βάλουν ένα καθαρό. Το κεφάλι έπεφτε μπροστά, πάνω στο, γεμάτο λεπτές φλεβίτσες, γυμνό στήθος. Για πρώτη φορά στη ζωή μου είδα το φύλο του πατέρα μου. Η μητέρα μου το κάλυψε γρήγορα γρήγορα με το πουκάμισο, μισογελώντας: «Κρύψε το ρημάδι σου, κακομοίρη μου». Μόλις τελείωσε το ντύσιμο, πέρασαν ένα ροζάριο γύρω από τις ενωμένες παλάμες του. Δεν θυμάμαι πια αν η μητέρα μου ή η θεία μου ήταν αυτή που είπε: «Είναι πιο ωραίος έτσι», πράγμα που σήμαινε πιο

ευπρεπής, πιο ευπαρουσίαστος. Έκλεισα τα παντζούρια και ξύπνησα τον γιο μου που κοιμόταν για μεσημέρι στο διπλανό δωμάτιο. «Ο παππούς κάνει νάνι».

Ειδοποιημένη από τον θείο μου, κατέφθασε η οικογένεια που μένει στο Ι... Ανέβηκαν μαζί με τη μητέρα μου και μένα, και στάθηκαν μπροστά στο κρεβάτι, σιωπηλοί για λίγες στιγμές· ύστερα άρχισαν να μιλάνε ψιθυριστά για την αρρώστια και το αιφνίδιο τέλος του πατέρα μου. Όταν κατέβηκαν, τους κεράσαμε ένα ποτό στο καφενείο.

Δεν θυμάμαι τον γιατρό που υπέγραψε το πιστοποιητικό θανάτου. Μέσα σε λίγες ώρες, το πρόσωπο του πατέρα μου είχε γίνει αγνώριστο. Προς το τέλος του απογεύματος, βρέθηκα μόνη στο δωμάτιο. Ο ήλιος γλιστρούσε από τις γρίλιες κι έπεφτε στον λινότάπητα. Αυτό που αντίκριζα δεν ήταν πια ο πατέρας μου. Η μύτη δέσποζε στο βαθουλωμένο πρόσωπο. Μεσ στο σκούρο μπλε κοστούμι του, που έπεφτε χαλαρά γύρω απ' το σώμα, έμοιαζε με πουλί ξαπλωμένο ανάσκελα. Το ανθρώπινο πρόσωπο με τα ορθάνοιχτα, στυλωμένα λίγο μετά τον θάνατό του μάτια είχε κιόλας εξαφανιστεί. Ακόμα και τούτο δω, δεν θα το ξανάβλεπα ποτέ.

***

Η Annie Ernaux, μία από τις σημαντικότερες σύγχρονες συγγραφείς της Γαλλίας, σ' αυτό το εμβληματικό αυτοβιογραφικό αφήγημα γράφει με βάση την προσωπική της εμπειρία για όλα όσα συνδέουν αλλά και απομακρύνουν τους πατεράδες από τις κόρες αναλύοντας τι σημαίνει να χάνεις έναν γονιό, τα παιχνίδια που παίζει η μνήμη, τη σταδιακή αποξένωση ανάμεσα σε άτομα διαφορετικών γενιών και κοινωνικών τάξεων.

Ένα βιβλίο πάνω στο ορυκτό βίωμα. Πώς οι σπουδές αλλάζουν τον άνθρωπο. Πώς ανοίγει κάτω απ' τα πόδια σου γκρεμός, που σε ξεκόβει από την παλιά ζωή. Πώς ο γονιός πεθαίνει, γίνεται ανάμνηση. Δεν λες τα λόγια που πρέπει την ώρα που πρέπει, γιατί δεν ξέρεις πώς να τα πεις. Και εκ των υστέρων, τα γράφεις. Ο πόνος αγκαλιά με τη χαρά. Η βαθιά περηφάνια του πατέρα. Η κόρη του ανήκει πια «στον κόσμο που τον είχε καταφρονήσει».

Το βιβλίο αυτό μιλάει για τους ανθρώπους που μας γέννησαν. Για τη μέγγενη του περιβάλλοντος, το τι σημαίνει να είσαι πατέρας, αλλά και να είσαι η κόρη αυτού του πατέρα.

από το προλογικό σημείωμα της Σοφίας Νικολαΐδου

Όμορφη γραφή γεμάτη χάρη...
Η Ερνό αξίζει και με
το παραπάνω τη διεθνή
της φήμη που ξεπερνάει όλο
και περισσότερα σύνορα.

NEW YORK TIMES

Ένα λαμπρό λογοτεχνικό
επίτευγμα, που πάλλεται
από συγκρατημένο συναίσθημα.

LE MONDE

Αριστούργημα... Σε κατακλύζει...

PARIS-MATCH

ISBN:978-618-03-2166-1

9 786180 321661

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 82166